

УДК 330.131.7:656.96(045)

Ремига Ю. С.

Національний авіаційний університет

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто основні організаційні заходи щодо мінімізації ризиків в діяльності транспортно-експедиторських підприємств. Проаналізовано та узагальнено сучасні підходи, теорії та методики з оцінювання ризику в діяльності підприємств. Автором запропоновано використання в діяльності транспортно-експедиторських підприємств інтегрованого методу управління ризиками для нівелювання невизначеностей на кожному окремому етапі бізнес-процесу з метою мінімізації ризиків підприємства в цілому.

Ключові слова: транспортно-експедиторське підприємство, ризик, управління ризиками.

Постановка проблеми. Найскладнішим етапом в управлінні ризиками є процес аналізу ризиків. При проведенні аналізу ризиків, перш за все, треба визначити джерела і причини ризиків, які з них є основними, переважаючими. Джерелами ризиків, наприклад, можуть бути: господарська діяльність, особистість людини, природні фактори. Причиною ризиків можуть виступати брак інформації, невизначеність майбутнього, непередбачуваність поведінки ділового партнера. Тому при виборі конкретної методики управління ризиками слід керуватися призначенням (сферою застосування) даної оцінки, при цьому необхідно визначити параметри та характеристики ефективності функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш розповсюдженими напрямками аналізу ризику є кількісна і якісна оцінка. Особливо велика увага приділяється проблемам якісного аналізу ризику, що підтверджується в наукових працях Л. Тепмана, В. Вітлінського, А. Кархова, Б. Максименко, К. Маккримона, Д. Вехрунга, К. Редже, С. Хью, В. Синько. В діяльності ефективного підприємництва важливим виступає кількісний аналіз ризику, оскільки чим досконалішим буде метод аналізу та кількісної оцінки ступеня ризику, тим меншим буде чинник невизначеності. Тому в ряді праць вченими та практиками запропоновані та використовуються методи кількісного аналізу та показники кількісної оцінки ступеня ризику, зокрема в працях В. Вітлінського, С. Наконечного, А. Первозванського, Т. Первозванської, Б. Райзберга оцінюється ризик як в абсолютному, так і відносному вираженні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми полягає у визначенні вірного та ефективного методу нівелювання ризиками на кожній ланці логістичного ланцюга при здійсненні міжнародних перевезень транспортно-експедиторським підприємством.

Мета статті полягає у узагальненні методики нейтралізації ризиків в діяльності транспортно-експедиторських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури [2; 3] та практичний досвід компаній показують, що цілі (призначення) оцінки ризику, можливості отримання необхідної інформації, витрати часу, фінансові, матеріальні або інші витрати, можуть істотно відрізнятись. Саме тому існуючі підходи, теорії та конкретні методики з оцінки ризику дуже різноманітні (рис. 1).

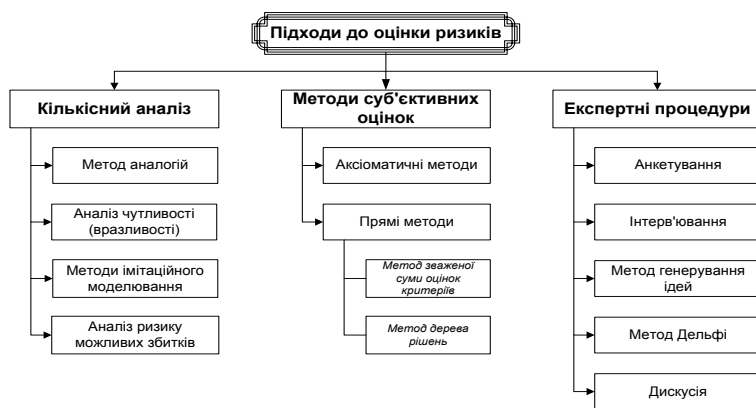

Рис. 1. Структура методів оцінки ризиків [на основі джерел: 2, 3]

Систематизовану автором в процесі досліджень систему методів аналізу ризиків наведено в табл.1 [на основі джерел: 4; 5; 2].

Процес аналізу ризику повинен включати наступні стадії [1]: створення прогнозу моделі; визначення змінних ризику; визначення ймовірного розподілу змінних і визначення діапазону можливих значень для кожної з них; встановлення наявності або відсутності кореляційних зв'язків серед ризикових змінних; прогони моделей; аналіз результатів.

Зазначимо, що науковці визначають процес аналізу ризику через певну послідовність дій [2]:

1. Визначення внутрішніх і зовнішніх чинників, які збільшують або зменшують ступінь певного виду ризику.

2. Дослідження виявлених чинників.

3. Оцінка певного виду ризику з використанням двох підходів: визначення фінансової доцільності та визначення економічної доцільності.

4. Встановлення допустимого ступеня ризику.

5. Перевірка окремих операцій щодо обраного ступеня ризику.

6. Розробка заходів для зниження ступеня ризику.

Взагалі будь-який аналіз ризику заснований на методології, за допомогою якої аналізується майбутня невизначеність для того, щоб визначити вплив ризику на майбутній результат, тому на практиці досить складно провести чітку межу між якісним і кількісним підходами до аналізу ризиків підприємства, оскільки практично кожен метод поєднує в собі описову і розрахункову складові.

Оскільки вимірювання ризику повинно ґрунтуватися на загальнометодологічних положеннях теорії вимірювань, В.В. Вітлінський та Г.І. Великованенко вважають, що процес аналізу ризику повинен включати наступні стадії [2]:

Методи аналізу та виявлення ризиків [на основі джерел: 2, 4, 5]

№ п/п	Назва методу	Сутність методу	Сфера застосування
1.	Метод аналогій чи консервативні прогнози	Дослідження накопиченого досвіду по ситуацій-аналогам з метою розрахунку ймовірностей виникнення втрат.	Виявлення і оцінка ризиків часто повторюваних прийнятих рішень.
2.	Аналіз чутливості (вразливості)	Аналіз поведінки критеріальних показників в результаті зміни одного ризикованого фактора (однофакторний аналіз).	Кількісний аналіз ризику.
3.	Метод імітаційного моделювання	Використання числової оцінки ризику.	Кількісна оцінка інтегральної ризикованості.
4.	Аналіз ризику можливих збитків	Аналіз основних зон ризику (безризикової зони, зони допустимого ризику, зони критичного ризику, зони катастрофічного ризику) та критеріїв (показників) для врахування схильності (несхильності) суб'єкта прийняття рішень щодо оцінки ризику.	Проектний аналіз.
5.	Аксиоматичні методи	Побудова функції корисності суб'єкта управління; формулювання твердження щодо виду корисності та властивостей ризику (багатокритеріальний варіант оцінки).	Здобуття інформації для виявлення та ідентифікації ризиків.
6.	Метод зваженої суми оцінок критеріїв	Вимірювання за кількісною шкалою корисності багатокритеріального об'єкту.	Управління проектами.
7.	Метод дерева рішень	Метод прийняття рішення при виборі одного з альтернативних варіантів і формування оптимальної стратегії.	Управління проектами.
8.	Методи експертного аналізу (анкетування, інтерв'ювання, дискусія)	Комплекс логічних, і математико-статистичних процедур по переробці необхідної інформації, здійснюваних експертом. Може бути у вигляді опитування через анкетування, інтерв'ювання чи за рахунок обговорення та аналізу різноманітних чинників.	Виявлення, ідентифікація і ранжування ризиків.
9.	Метод Дельфі	Груповий метод експертної оцінки, при якому проводиться індивідуальне опитування групи експертів в кілька етапів щодо їх оцінки ймовірності настання тих чи інших подій.	Управління проектами.
10.	Метод генерування ідей (інтелектуальний штурм, мозкова атака)	Групове обговорення з метою здобуття нових ідей, варіантів вирішення проблем. Активний творчий пошук принципово нових рішень.	Виявлення та експертний аналіз ризиків.
11.	SWOT – аналіз	Таблиця, що дозволяє наочно протиставити сильні і слабкі сторони менеджменту, пов'язані з ним можливості і загрози.	Виявлення та експертний аналіз ризиків.
12.	Метод процентної ставки з поправкою на ризик	Збільшення безризикової ставки відсотка на величину надбавки за ризик (ризикова премія).	Додатковий облік факторів ризику при розрахунку ефективності.
13.	Метод «Троянда (спіраль) ризиків»	Ілюстративна експертна оцінка ризиків і факторів.	Ранжування ризиків.
14.	Аналіз сценаріїв	Аналіз поведінки критеріальних показників ситуації в результаті зміни спектру ризикових факторів (багатофакторний аналіз).	Кількісний підхід в аналізі та управлінні ризиками.

- 1) створення прогнозової моделі;
- 2) визначення змінних ризику;
- 3) визначення ймовірнісного розподілу змінних і визначення діапазону можливих значень для кожної з них;
- 4) встановлення наявності або відсутності кореляційних зв'язків серед ризикових змінних;
- 5) прогони моделей;
- 6) аналіз результатів.

В абсолютному вираженні ризик може визначатися величиною можливих втрат у матеріально-речовинному (фізичному) або вартісному (грошовому) вираженні. У відносному вираженні ризик визначається як величина можливих втрат, віднесена до деякої бази, у вигляді якої найбільш зручно приймати або майновий стан підприємства, або загальні витрати ресурсів на даний вид підприємницької діяльності, або очікуваний дохід (прибуток).

Отже, враховуючи вищезазначене, автором пропонується виділяти наступні критерії до формування системи оцінки ризиків в діяльності транспортно-експедиторських підприємств (ТЕП):

- 1) ідентифікація процесів транспортно-експедиторської діяльності;
- 2) визначення послідовності їх взаємодії;
- 3) визначення методів для ефективного функціонування та оперативного контролю даних;

- 4) забезпечення наявності ресурсів, включаючи інформацію для стійкого функціонування;
- 5) моніторинг, аналіз бізнес-процесів з метою забезпечення безпеки всієї діяльності підприємства.

Основними способами зниження ризиків в діяльності ТЕП можна назвати страхування, резервування (самострахування), хеджування, розподілення, диверсифікацію, мінімізацію (управління активами та пасивами), уникнення (відмова від операції, пов'язаної з ризиком).

Враховуючи всю різноманітність методів зниження рівня ризиків та величину збитків для транспортно-експедиторського підприємства, нами пропонується визначати узагальнений (інтегрований) метод управління ризиками в діяльності ТЕП, який повинен включати (рис. 2):

- 1) ухилення від ризику (попередження),
- 2) локалізація ризику,
- 3) дисипація (розсіювання) ризику,
- 4) компенсація ризику.

Методика ухилення від ризику для ТЕП передбачає реалізацію процесів:

- 1) вилучення ризикових ситуацій при транспортнуванні;
- 2) уникнення угод з ненадійними партнерами, клієнтами;

3) відмову від послуг невідомих або сумнівних постачальників;

4) відмову від інноваційних або інвестиційних проєктів, якщо ті викликають хоч найменшу непевність в успішній реалізації;

5) комплексну програму страхування, а не одиначне звернення до страхового підприємства.

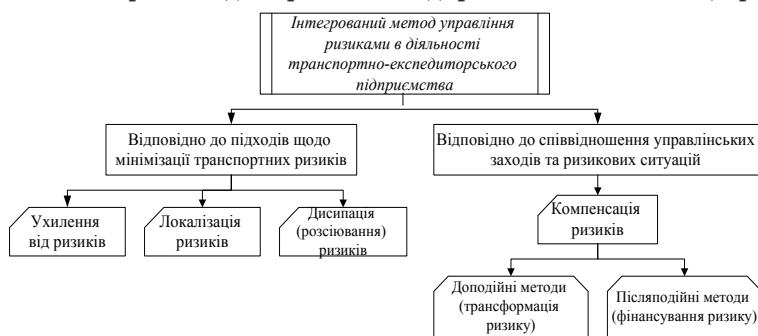

Рис. 2. Інтегрований метод управління ризиками в діяльності транспортно-експедиторського підприємства [власна розробка автора]

Локалізацію ризиків можна застосовувати тільки, коли в ТЕП чітко ідентифіковані джерела ризику, тоді найбільш небезпечні ділянки логістичного ланцюга локалізуються, і над ними встановлюється контроль, знижується рівень фінансового ризику.

Дисипація (розсіювання) ризику представляє собою гнучкі інструменти управління, один з яких є розподілом ризику між стратегічними партнерами, тобто це процес об'єднання підприємств (інтеграція). В результаті можна виділити чотири основних види інтеграції ризику для ТЕП:

1) зворотна інтеграція – це об'єднання з постачальниками;

2) пряма інтеграція – це об'єднання з посередниками, створюючими дистрибуторську мережу по збуту продукції;

3) горизонтальна інтеграція – це об'єднання з конкурентами з метою узгодження цінової політики, розмежування зон господарювання тощо;

4) вертикальна інтеграція – це об'єднання організацій, що здійснюють різні види діяльності для досягнення спільних стратегічних цілей.

Також різновидом дисипації ризику можна назвати диверсифікацію, тобто збільшення різноманітності видів діяльності, ринків збуту або каналів постачання для транспортно-експедиторського підприємства.

Наприклад, розглядаючи простий ланцюг постачання можна виділити:

1) диверсифікацію закупівель, яка надасть змогу збільшити кількість постачальників, що дозволить послабити залежність підприємства від конкретного постачальника;

2) диверсифікацію ринку збуту, яка надасть змогу передбачити розподіл готової продукції підприємства між кількома ринками або контрагентами (у цьому випадку провал на одному ринку буде компенсований успіхами на інших);

3) диверсифікацію видів господарської діяльності, яка може розширити асортимент продукції, надаваних послуг, спектру використовуваних технологій (при виникненні проблем з реалізацією одного виду продукції, організація зможе компенсувати втрати за допомогою інших сфер господарювання або взагалі перейти в іншу галузь).

Компенсація ризиків охоплює випереджувальні методи управління змінами, а також методи міні-

мімізації негативного впливу несприятливих подій через [7]:

1) доподільні методи управління ризиками – це превентивні заходи, спрямовані на зміну істотних параметрів ризику (ймовірність настання, розміри збитку тощо). Сюди відносяться методи трансформації ризиків, тобто ті, які пов'язані, в основному із перешкоджанням реалізації ризику;

2) післяподільні методи управління ризиками – це заходи, здійснювані після настання збитку і спрямовані на ліквідацію наслідків. Ці методи спрямовані на формування фінансових джерел, використовуваних для покриття збитків. В основному це методи фінансування ризику.

Як узагальнення вищесказаного, автором було визначено види ризиків, що найчастіше зустрічаються в практиці ТЕП, а також визначено принципи управління й мінімізації даними ризиками (табл.2).

Проаналізувавши існуючі методи та підходи до оцінки ризиком, автор вважає, що жоден із методів окремо не підходить для оцінки ризиків в діяльності транспортно-експедиторських підприємств. Тому доцільно буде використовувати комплексний (інтегрований) метод оцінки ризиками діяльності ТЕП, що дозволить виявити, ідентифікувати кожний вид ризику на кожному етапі процесу перевезення. Тому основне завдання для ТЕП полягає у тому, щоб суб'єктивно оцінити ймовірність впливу кожного ризику, створити більш короткий список ризиків, визначити критичні ризики, які вже будуть пропущені через кількісний аналіз, і для яких будуть плануватися дії у відповідь.

Таблиця 2
Рекомендації щодо методів і процедур мінімізації ризиків [власна розробка автора]

Вид ризику	Спосіб мінімізації ризику
Комерційний ризик	Правильно визначити співвідношення фінансових показників, збільшити рентабельність інвестицій у свою діяльність
Фінансовий ризик	Своєчасно розмістити «пасивні засоби», котрі приносять прибуток або надати кредити
Ризик помилки менеджерів	Ввести контроль та дублювання основних ланок діяльності
Ризик невірно обраного проєкту	Детально перевірити всі «за» та «проти», при необхідності використати апарат моделювання
Ризик від економічного коливання та зміни попиту	Колівання та зміну попиту необхідно прогнозувати та використовувати у планах своєї господарської діяльності
Ризик неоптимального розподілення ресурсів	Чітко визначити пріоритети у розподіленні ресурсів в залежності від запланованої кількості виробленої продукції
Ризик від діяльності конкурентів	Можливі дії конкурентів необхідно передбачувати на основі систематичного аналізу їх діяльності та враховувати у своїх майбутніх рішеннях та діях
Ризик від невдоволення робітників	Ретельно планувати соціально-економічні програми для робітників з урахуванням їх вимог та побажань. Створювати найбільш благоприємне психологічне оточення в колективі
Ризик від низьких обсягів реалізації товарів	Вести ретельну аналітичну роботу щодо вибору цільових ринків збуту

Ризик «витоків» комерційної, технічної чи іншої інформації	Ретельно перевіряти та підбирати персонал
Політичний ризик	Оскільки даний вид ризику дуже важко спрогнозувати, але для їх подолання необхідно вміти концентрувати свої психологічні, професійні та життєві сили

Висновки і пропозиції. Основна проблема управління ризиками для транспортно-експедиторського підприємства є визначення переліку ризиків, отриманих на етапі ідентифікації. Управляти всіма виявленими ризиками неможливо, оскільки це вимагає великих фінансових і кадрових витрат. Підприємство може, наприклад, класифікувати ризики за їх тимчасовою близькістю. Так, близькі ризики повинні мати більш високий

пріоритет, ніж ризики, які можуть трапитися у майбутньому. Розташування ризиків за ступенем їх важливості для подальшого аналізу або планування реагування на ризики може бути виконане шляхом оцінки ймовірності їх виникнення та впливу на діяльність підприємства.

Таким чином, ТЕП у своїй господарській діяльності зустрічаються з великою кількістю ризиків, тому, окрім основних методів їх мінімізації, необхідно використовувати конкретні способи їх нівелювання, які можуть бути використані лише в певному випадку. Розгляд ризиків транспортно-експедиторського підприємства за допомогою інтегрованого методу нейтралізації ризиків дозволить приймати рішення щодо управління ризиками на кожному етапі бізнес-процесу підприємства, а зниження ризиків кожного бізнес-процесу дозволить знизити ризики підприємства в цілому.

Список літератури:

1. Тэпман Л. Н. Риски в экономике : учеб. пособие для вузов [Текст] / Л. Н. Тэпман ; Под ред. проф. В. А. Швандара. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 380 с.
2. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія [Текст] / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Энциклопедия финансового риск-менеджмента [Текст] / Под ред. А. А. Лобанова, А. В. Чугонова. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 932 с.
4. Хахонова И. И. Организация управления финансовыми рисками [Электронный ресурс]. – Режим доступа : law.admtymen.ru/nic/word/466201517.rtf?nd=466201517.
5. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций : учебник [Текст] / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. – 5-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2010. – 880 с.
6. Вишняков Я. Д. Общая теория рисков [Текст] / Я. Д. Вишняков, Н. Н. Радаев. – М. : Издательский центр «Академия» 2008. – 368 с.
7. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://arggroup.kz/rusite/qpr12.htm>.

Ремьга Ю. С.

Национальный авиационный университет

ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДИКИ НЕЙТРАЛИЗАЦИИ РИСКОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСПОРТНО-ЭКСПЕДИТОРСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Резюме

Рассмотрены основные организационные меры по минимизации рисков в деятельности транспортно-экспедиторских предприятий. Проанализированы и обобщены современные подходы, теории и методики по оценке риска в деятельности предприятий. Автором предложено использование в деятельности транспортно-экспедиционных предприятий интегрированного метода управления рисками для нивелирования неопределенностей на каждом отдельном этапе бизнес-процесса с целью минимизации рисков предприятия в целом.

Ключевые слова: транспортно-экспедиторское предприятие, риск, управление рисками.

Remyha Yu. S.

National Aviation University

FORMATION OF RISKS NEUTRALIZATION METHODOLOGY IN FORWARDING ENTERPRISES ACTIVITY

Summary

The basic organizational measures to minimize the risks at freight forwarding companies have been described. The current approaches, theories and methods of risk assessment in the company activity have been analysed and summarized. The author proposed to use at the freight forwarding companies activity integrated risk management techniques for levelling uncertainties at each stage of the business process for the purpose minimize the risks of the enterprise as a whole.

Key words: freight forwarding company, risk, risk management.